

สถานภาพการรักษาสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานกับชีวิตครอบครัวของแรงงาน: ประเด็นปัญหาและนโยบายในประเทศไทย (Reconciling work and family: Issues and Policies in Thailand)

เลียวโก ลูกกาบะ
สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย

1

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- เพื่อตรวจสอบแนวโน้มหลักในเรื่องความสมดุลระหว่างการทำงานและครอบครัวในประเทศไทย
- จับประเด็นเรื่องความสมดุลระหว่างการทำงานและครอบครัวทั้งในด้านนโยบายและปฏิบัติ
- รายงานฉบับนี้ใช้ข้อมูลทฤษฎีและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (ในระหว่างเดือนสิงหาคม-ตุลาคม พ.ศ. 2548)

2

ปัญหาหลัก

- ความเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานทำให้การทำงานและชีวิตครอบครัวทั้งของชายและหญิงเปลี่ยนแปลงไป

1. งานมีกฎเกณฑ์ไม่แน่นอน
2. เกิดความตึงเครียดเพิ่มขึ้นในหมู่ครอบครัว สตรี ฟู้อาชาย
3. ทั้งภาครัฐ/ภาคเอกชนให้การสนับสนุนเรื่องการดูแลครอบครัว โดยเฉพาะการเลี้ยงดูบุตร/การดูแลคนชราไม่น้อยมาก

3

1. ความเปลี่ยนแปลงในตลาดแรงงาน: ชั่วโมงการทำงานยาวนานขึ้น

% ของแรงงานที่ทำงานเกินกว่า 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์:

หญิง		ชาย	
2544	2546	2544	2546
29%	30%	36%	38%

ในปีพ.ศ. 2546 สถานประกอบการที่มีแรงงาน 200 คนขึ้นไป:

- แรงงานที่ได้รับค่าจ้างรายวันต้องทำงานเฉลี่ย 52.0 ชั่วโมงต่อสัปดาห์
- รายงานที่ได้รับค่าแรงตามชิ้นงานต้องทำงานเฉลี่ย 52.3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

4

1. ความเปลี่ยนแปลงในตลาดแรงงาน : ค่าจ้างต่ำ

- 27% ของแรงงานทั้งหมด และ 52% ของแรงงานในสถานประกอบการขนาดเล็กได้ที่มีลูกจ้างประมาณ 1-4 คนได้รับค่าจ้างต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำตามกฎหมาย (ดูตาราง 1.6)
- อัตราค่าจ้างขั้นต่ำชะงักงัน (แผนภูมิ 1.10)
- มีความแตกต่างสูง:
 - แรงงานที่รับเงินเดือน: 10,000 บาทต่อเดือน
 - แรงงานรับค่าจ้างรายวัน/ตามชิ้นงาน: 4,000 บาทต่อเดือน
- ช่องว่างของค่าจ้างในระหว่างเทศกาลระหว่างเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ แต่กลับเริ่มห่างออกไปอีกเมื่อเศรษฐกิจฟื้นตัว (ตอน 1.3.3)

5

2. ความตึงเครียดในครอบครัวที่ขาดงาน: ความแตกต่างของรายได้

- อุดมการณ์ความยากจนเพิ่มขึ้นจนถึงปี พ.ศ. 2543 แต่จากนั้นในภาพรวมได้ลดลง แต่:
- หนี้สินครัวเรือนสูงขึ้นในหมู่คนจน โดยเฉพาะสัดส่วนของหนี้สินเพื่อการบริโภค (แผนภูมิ 1.11)
- ความแตกต่างด้านรายได้ในประเทศไทยกำลังเพิ่มสูงขึ้นนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545

6

2. ความตึงเครียดในครอบครัวที่ยากจน: ครอบครัวที่มีสตรีเป็นหัวหน้าครอบครัว

- ❑ ครอบครัวที่มีสตรีเป็นหัวหน้าครอบครัว (Female-headed households- FHHs) มีจำนวนเพิ่มขึ้น:
 - จาก 15% ในปีพ.ศ. 2533 เป็น 26% ในปีพ.ศ. 2543
- ❑ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัวที่มีสตรีเป็นหัวหน้าครอบครัวน้อยกว่าครอบครัวที่มีบุรุษเป็นหัวหน้าครอบครัว (ตาราง 2.2)
- ❑ ครอบครัวที่มีสตรีเป็นหัวหน้าครอบครัว : ขึ้นอยู่กับรายได้จากค่าจ้างชะงักงัน (ตาราง 3.2)

7

2. ความตึงเครียดในครอบครัวที่ยากจน: สตรี: การดูแลครอบครัว และงาน

- ❑ สภาพการบริหารจัดการครัวเรือน:
 - สตรีที่สมรสแล้ว: 2.9 ชั่วโมงต่อวัน
 - บุรุษที่สมรสแล้ว: 1.4 ชั่วโมงต่อวัน
- ❑ การดูแลเด็ก คนป่วย คนชราและผู้พิการ:
 - สตรีที่สมรสแล้ว: 2.7 ชั่วโมงต่อวัน
 - บุรุษที่สมรสแล้ว: 1.5 ชั่วโมงต่อวัน

8

2. ความตึงเครียดในครอบครัวที่ยากจน: : การดูแลเด็กเล็กโดยปู่ย่าตายาย

- ❑ การระมัดระวังการดูแลบุตรตกเป็นของมารดาเป็นอันดับแรกจากนั้นจึงตกเป็นของปู่ย่าตายาย:
 - ตัวอย่าง: 65% ของเด็กที่มารดาต้องรับโทษคุมขังอยู่ในความอุปการะของปู่ย่าตายาย มีเพียง 6% เท่านั้นที่อยู่ในความอุปการะของบิดา
- ❑ เนื่องจากการส่งเงินกลับจากบิดามารดาของบุตรไปยังปู่ย่าตายายไม่สม่ำเสมอ ทำให้ปู่ย่าตายายก็ต้องยังคงทำมาหาเลี้ยงเพื่อดูแลสมาชิกในครอบครัวที่เปรียบได้กับลูกหลง (Skip Generation Household)
- ❑ ขากที่จะทำให้เกิดสายสัมพันธ์พ่อแม่ลูก เนื่องจากระยะทาง

9

3. การสนับสนุนของภาครัฐสำหรับการดูแลครอบครัว

- ❑ การลาคลอด
- ❑ การให้การสนับสนุนค่าเรียนของบุตร
- ❑ การให้สิทธิประโยชน์เพียงเล็กน้อย
- ❑ เรื่องที่ไม่ค่อยได้รับความสนใจ:
 - ความขัดแย้งระหว่างงานและครอบครัวเป็นปัญหาหนึ่ง
 - การให้การสนับสนุนแก่ครอบครัวแรงงานจะช่วยเพิ่มผลิตภาพ

10

3. ความสนับสนุนของรัฐในเรื่องการดูแลครอบครัว แรงงาน: ศูนย์รับเลี้ยงเด็กอ่อน

- ❑ ไม่เพียงพอทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ
- ❑ ขากที่จะหาสถานรับเลี้ยงเด็กอ่อนที่ยอมรับเลี้ยงเด็กทารกได้
- ❑ ขากที่จะหาสถานรับเลี้ยงเด็กอ่อนที่ให้บริการ 24 ชั่วโมงเพื่อตอบสนองความต้องการแรงงานที่ทำงานกะกลางคืน
- ❑ รัฐกำหนดให้แรงจูงใจเพียงเล็กน้อยให้กับสถานประกอบการ และชุมชนในการตั้งศูนย์รับเลี้ยงเด็กอ่อน

11

3. การสนับสนุนของภาครัฐต่อการดูแลครอบครัว: ความจำเป็นในอนาคตของการดูแลครอบครัว

- ❑ ความกดดันต่อผู้หญิงที่ต้องเป็นแรงงานและการที่ไม่ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดูแลครอบครัว: ปัจจุบันนี้เป็นเรื่องลำบากที่จะมีบุตรใช้หรือไม่?
 - อัตราวัยเจริญพันธุ์สุทธิ
 - ❑ 2.6 ต่อสตรีหนึ่งคนในปีพ.ศ. 2530
 - ❑ 1.8 ภายในปี พ.ศ. 2553 (ต่ำกว่าอัตราการเกิดเพื่อทดแทนประชากรวัยสูงอายุ)
- ❑ ส่วนเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ?
 - ❑ 9.9% ของประชากรมีอายุสูงกว่า 60 ปีในปีพ.ศ. 2543
 - ❑ 31.5% ของประชากรมีอายุสูงกว่า 60 ปีในปีพ.ศ. 2593

12

ประเด็นที่ค้นพบหลัก

- ❑ ความสมดุลระหว่างงานกับชีวิตครอบครัวเป็นปัญหาหนึ่งในประเทศไทย โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีรายได้ต่ำจำนวนมาก
- ❑ ปัญหาหลักคือไม่ค่อยมีใครสนใจเรื่องนี้ ดังนั้นแรงงานแต่ละคน ซึ่งบ่อยครั้งไม่ใช่เพียงผู้หญิงเท่านั้น ที่ต้องดิ้นรนอย่างเงิบๆ เพื่อแก้ปัญหาด้วยตนเอง แทนที่จะคุยกันในครอบครัวอย่างเปิดเผย หรือเรียกร้องให้สังคมช่วยแก้ปัญหา

13

สรุป - 1

- ❑ ชั่วโมงการทำงานที่ยาวนาน โดยได้รับค่าจ้างน้อย
- ❑ ไม่มีสถานรับเลี้ยงเด็กอ่อนหรือมีก็คุณภาพต่ำ หรือคนงานมีรายได้ไม่เพียงพอจะจ่ายค่าบริการ
- ❑ ความรับผิดชอบของครอบครัวส่วนใหญ่ตกอยู่กับผู้หญิง
- ❑ เด็กๆ ที่อยู่ในความอุปการะของปู่ย่าตายาย ซึ่งต้องรับภาระที่หนักเกินไป และต้องแลกกับการสูญเสียช่วงเวลาพัฒนาสายสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับเด็ก

14

สรุป - 2

- ❑ สังคมต่างคาดหวังถึงการมี “ครอบครัวเข้มแข็ง” หากแต่ได้รับการสนับสนุนเพียงเล็กน้อยจากภาครัฐ สหภาพแรงงาน ชุมชน และ นายจ้าง

ผลคือ:

- ❑ การระดมเงินของผู้หญิง หรือปู่ย่าตายาย
- ❑ บิดาไม่ต้อง / ไม่สามารถให้การสนับสนุนได้
- ❑ เป็นเรื่องยากสำหรับหญิง/ชาย/สังคม

15

ข้อเสนอแนะ - 1

- ❑ รัฐต้องแสดงให้เห็นว่าจะให้ความสำคัญและดำเนินการในเรื่องนี้อย่างจริงจัง:
 - ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาว่าด้วยแรงงานกับความรับผิดชอบต่อครอบครัว (Workers with Family Responsibilities Convention 1982-no.156) และอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมารดาที่เลี้ยงดูบุตร (Maternity Protection Convention 2000- no.183)
- ❑ ปรับปรุงคุณภาพสถานรับเลี้ยงเด็กอ่อนทั้งใน
 - ด้านคุณภาพ
 - การเข้าถึงบริการ (ในสถานประกอบการ/ ชุมชน)
- ❑ ให้ค่าเลี้ยงดูบุตรแตกต่างหากจากค่าจ้าง

16

ข้อเสนอแนะ - 2

- ❑ ลดจำนวนชั่วโมงการทำงาน เพิ่มโอกาสการลางาน และการให้ค่าครองชีพ
- ❑ รณรงค์ให้สังคมรู้จักปัญหาความขัดแย้งระหว่างงาน-ครอบครัว
 - ข้อมูล/สถิติ
- ❑ การแบ่งความรับผิดชอบงานบ้านระหว่างหญิงและชาย

โดยแท้จริงแล้วความรับผิดชอบต้องตกอยู่กับรัฐบาล นายจ้าง สหภาพแรงงาน ชุมชน มารดาและบิดาที่เป็นลูกจ้าง

17